

25. Рапп І. Кандиба Іван Олексійович. *Віртуальний музей: дисидентський рух в Україні*. URL: <http://museum.khpg.org/index.php?id=1113912005> (дата звернення: 09.10.2018)
26. Сергієнко О. Оксана Мешко. Феномен Української Гельсінської Групи. *Слово просвіти*. 2010. 4–10 березня (№9). С. 9.
27. Сергієнко О. Оксана Мешко. Феномен Української Гельсінської Групи // *Слово просвіти*. 2010. 11–17 березня (№10). С. 6.
28. Федунішин Л. Правозахисна діяльність В. Чорновола у 1960-1970-х рр. *Чорноволівські читання. Візія майбутнього України: матеріали III і IV наук. конферен., присвячених 80-й річниці з дня народження Вячеслава Чорновола*. м. Київ, 24 грудня 2016, 24 грудня 2017 р. Тернопіль, 2018. С. 197-204.

ГАДЯЦЬКА УГОДА 1658 РОКУ: ВТРАЧЕНІ МОЖЛИВОСТІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Карпова Ірина Гораціївна

кандидат педагогічних наук, Чернігівський національний технологічний університет

В сучасних умовах, коли відбувається процес розбудови української державності, увагу істориків продовжують привертати сторінки минувшини, що можуть бути корисними у вивченні досвіду державотворення в історії України, події, розвиток яких в минулому міг би досить кардинально змінити її політичну долю. До них, для прикладу, можна віднести нереалізовані перспективи Люблінської унії [3; 4]. Нещодавно виповнилось 360 років з часу укладення Гадяцької угоди, що знайшла неоднозначну оцінку в історіографії і також, на нашу думку, може бути прикладом договору, реалізація положень якого могла б сприяти становленню української державності (державної автономії) ще у XVII столітті.

Як відомо, 16 (6) вересня 1658 року неподалік від міста Гадяч була укладена українсько-польська мирна угода (Гадяцькі пакти) тогочасним гетьманом України І. Виговським з урядом польського короля Яна II Казимира Ваза. Основна ідея договору, розроблена Ю. Немиричем,

полягала у перетворенні України під назвою “Велике Князівство Руське” (території Київського, Брацлавського та Чернігівського воєводств) у третього рівноправного члена Речі Посполитої.

Крім того, угода передбачала довічне обрання козацтвом, шляхтою та духовенством гетьмана, який затверджувався королем; надання вищої законодавчої влади Національним зборам; запровадження посад канцлера, маршалка, підскарбія, вищого судового трибуналу; ведення діловодства руською мовою. Також планувалося карбування власної монети; гарантувалися права та привілеї козацтва, за поданням гетьмана щороку до ста козаків із кожного полку мали можливість отримати шляхетство.

Україна мала право мати власні збройні сили; обіцялося зрівняння в правах православних із католиками; у сенаті Речі Посполитої мали надати місце православному митрополитові київському і п'ятим православним єпископам; розширювались права у сфері освіти й культури (право мати два університети (Києво-Могилянська колегія зрівнювалась у правах із Краківським університетом, а другий виш дозволялося заснувати в іншому місті), планувалося відкриття гімназій, колегій (середніх навчальних закладів) та достатньої кількості друкарень.

Земельні володіння шляхти, конфісковані під час Хмельниччини, мали повернутися попереднім власникам. Отже, в цілому Гадяцькі пакти виглядали як реальна, геніальна (за висловом В. Горобця) можливість отримання Україною автономії у складі Речі Посполитої, що можна було б розглядати як крок уперед на шляху державотворення.

Дослідження історичних умов укладення, змісту, політичних перспектив Гадяцького договору знайшло своє відображення у працях українських та зарубіжних істориків (В. Горобець, С. Наріжний, А. Б. Перналь, С. Плохій, К. Бобятинський, Н. Яковенко, В. Смолій, В. Степанков та ін.) [2]. До проблеми дослідження політичної ваги Гадяцької унії звертались всі знані корифеї української історичної науки – М. Костомаров, М. Грушевський, Д. Дорошенко, В. Липинський та ін.

Вже у перших розвідках дослідників, як представників польської історіографії (С. Твардовський), так і вітчизняних (козацькі літописці С. Величко, Г. Грабянка) прослідковується тенденція до звеличення діянь польського короля; висловлюються переваги угоди. На це звернули увагу і гетьмани пізнішої після І. Виговського доби. Скажімо, П. Дорошенко назвав цю подію “Гадяцькою правдивою комісією”, І. Мазепа зробив

спробу реанімувати угоду, уклавши договір із польським королем Станіславом Лещинським, союзником Карла XII; досить прихильно відносився до угоди й пізніший гетьман України Д. Апостол (який, до речі, знайшов документ у бібліотеці Печерського монастиря), і взагалі, дослідники підкреслюють довготривалість політичного значення Гадяцьких пактів [2]).

Разом із тим діяння гетьмана І. Виговського отримують як у політичних діячів, так й істориків неоднозначну оцінку. Зрозуміло, польська історіографія всіляко підтримувала його діяння, а от російська, як і більшість пересічних українців – навпаки, розцінила, як зраду ідеям Б. Хмельницького.

Чому ж Гадяцькій угоді так і не судилося стати реальністю? Причини нереалізованості її положень можна розглядати як із політичної, так і соціальної точок зору [1]. Попри талановитість політичних задумів відносно майбутньої долі України, висловлених у договорі, Україна знаходилась у досить неоднозначному зовнішньополітичному становищі, на що впливала непослідовна (якщо не сказати зрадлива) політика Московського царства, неможливість без військової підтримки Кримського ханства захищати інтереси України від московських зазіхань, бажання Москви бачити на гетьманстві більш слухняного керманіча.

З точки зору соціальної, умови Гадяцьких пактів не могли задовольнити всі заможні верстви населення Речі Посполитої, як козацької верхівки, так і магнатсько-шляхетських кіл. Вимога повернути землі шляхті, що під час Хмельниччини стали власністю козаків, намагання примусити їх знову платити податки неминуче викликало незадоволення. Відповідно, і шляхта побачила загрозу власним позиціям, необхідність поступитися частиною своїх прав козацтву, тому на сеймі у травні 1659 року при ратифікації угоди кількість реєстру скоротили із 60 тис. (як планувалося) до 30 тис. (неважко уявити, якою соціальною бомбою уповільненої дії ставали ті 30 тис. козаків, які мали стати випищиками, бути позбавленими козацьких прав і привілеїв). Не сприяло політичній стабільності й невирішене питання про унію.

Отже, складність зовнішньополітичного становища України та гострі внутрішні соціальні протиріччя завадили новому шляху у державотворенні, але сам факт розробки та спроби реалізації Гадяцької угоди свідчив про зростання політичного авторитету Гетьманщини,

намагання Речі Посполитої врегульовувати політичні проблеми з урахуванням думки старшинсько-козацької еліти України.

Література:

1. Горобець В. 360-річчя Гадяцької угоди: велич задуму і причини краху [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.radiosvoboda.org/a/istorychna-svoboda-gadiatska-ugoda/29490322.html>
2. Горобець В. Гадяцький договір 1658 р. – чому угода так і не стала унією? (Про перспективи та проблеми реалізації проекту у 360-ліття його укладення) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : file:///D:/Desktop/Hadiatskyi_dohovir_1658_r_chomu_uhoda_tak_i_ne_stala_uniieiu7_Pro_perspektyvy_ta_problemy_realizats.pdf
3. Карпова І. Г. Люблінська унія 1569 року: до 450-річчя укладення // Сучасні досягнення науки і техніки, ХХХ Міжнародна науково-практична інтернет-конференція, 13 травня 2019 р. Збірник тез доповідей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : file:///D:/Desktop/Мн%20інтернетконф.%2013.05.2019%20Київ/3-частина_травень.pdf
4. Ярмошик І. І. Люблінська унія 1569 р. та Гадяцька угода 1658 р. як втрачений шанс українського державотворення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///D:/Desktop/Prpg_2016_2_38%20\(1\).pdf](file:///D:/Desktop/Prpg_2016_2_38%20(1).pdf)

ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТЕМИ «НІМЕЦЬКИЙ ОКУПАЦІЙНИЙ РЕЖИМ м. ЛЮБОТИНА В 1941-1943 р.р.»

Скрипниченко Юрій Федорович

вчитель історії, магістр «Управління навчальним закладом», здобувач кафедри «Історія України» Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди

Дослідження присвячене джерельній базі німецького окупаційного режиму м. Люботина в 1941-1943 р. р. Використані принципи історизму, істинності, об'єктивності, спираючись на історичні джерела; методи – ретроспективний і інші. В ході дослідження був зроблений висновок про